

BARTOSZ MICKIEWICZ

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

**Agroturystyka jako dodatkowe źródło dochodu dla rolników
województwa zachodniopomorskiego – wybrane wyniki
badań własnych**

Wprowadzenie

Województwo zachodniopomorskie jest jednym z najlepiej predestynowanych obszarów w Polsce do rozwoju produktów turystyki wypoczynkowej i rekreacyjnej. Ich oferta może bazować na walorach pasa pobrzeża i pojezierzy, w obu przypadkach opartych na kontakcie z wodą jako rdzeniem produktu. Kąpieliska pasa pobrzeża w zachodniopomorskim cechują najkorzystniejsze wartości usłonecznienia w kraju, co z połączeniu z szerokimi plażami stwarza dobre perspektywy dla dalszego rozwoju tej formy turystyki. Formą turystyki wypoczynkowej na obszarach pozamiejskich jest turystyka wiejska, w tym agroturystyka. Województwo zachodniopomorskie z racji mnogości walorów przyrodniczych w postaci licznych jezior, lasów i parków krajobrazowych oraz walorów kulturowych takich jak: dziedzictwo kulturowe, sztuka ludowa, szlaki turystyczne jest predestynowane do rozwoju turystyki na terenach wiejskich (agro-, eko- i ekoagroturystyki) (Strategia rozwoju... 2010).

Odchodzenie od monofunkcyjnego modelu rolnictwa oraz różnorodne czynniki sprzyjające podejmowaniu działalności pozarolniczej wpłynęły na wzrost zainteresowania rolników prowadzeniem działalności agroturystycznej w województwie zachodniopomorskim. Tradycje związane z wypoczynkiem na wsi nie są jednak na tym terenie tak znaczące jak w innych regionach Polski. Dominowała, bowiem do lat 90. XX wieku w obrębie dawnego województwa

szczecińskiego i koszalińskiego przede wszystkim sezonowa turystyka wypoczynkowo-rekreacyjna oraz całoroczna turystyka uzdrowiskowa. Inne rodzaje turystyki miały natomiast znaczenie marginalne (m.in. turystyka krajoznawcza, kwalifikowana, nostalgiczna) (Samel 2008). Region zachodniopomorski to przeważnie tereny po byłych PGR-ach. Cechuje się dużym bezrobociem oraz swego rodzaju nieporadnością życiową mieszkańców. Agroturystyka jest alternatywą dla takiego stanu. Zmniejszenie liczby bezrobotnych, znalezienie zajęcia dla siebie, jak i możliwość rozwijania swojej kreatywności przełamie poczucie beznadziei wśród rolników.

Zarówno turystyka wiejska, jak i agroturystyka przyczynia się także do rozwoju infrastruktury wsi, powodując zmiany kulturowe i gospodarcze oraz pobudzając rozwój budownictwa. Same obszary wiejskie podlegają tym samym złożonemu procesowi zmian. Nie są to już tradycyjne, kulturowo względnie hermetyczne oraz samowystarczalne społeczności. Wpływ na powyższe mają niewątpliwie czynniki zewnętrzne, a mianowicie rozwój transportu, telekomunikacji oraz związane z tym nastawienie rynku wobec produktów wytwarzanych na wsi, wśród których znaczące miejsce obok folkloru i żywności zdobywa produkt agroturystyczny. Zwiększa się także dynamika mobilności przestrzennej samych mieszkańców wsi. Wszystkie te czynniki powodują, iż turystyka wiejska staje się działalnością złożoną i wieloaspektową. Wprawdzie jej początki oparte były głównie na wykorzystaniu gospodarstw wiejskich – czyli o agroturystykę, to obecnie jest ona znacząco zróżnicowana (Chyc 2014).

Walory przyrodnicze województwa zachodniopomorskiego, stwarzają możliwość rozwoju agroekoturystyki, która może mieć ogromny wpływ na poprawę i wzbogacenie oferty. Coraz większe grono osób przywiązuje dużą wagę do ochrony środowiska, poszukuje „zdrowych” warunków wypoczynku, ekologicznej żywności.

Celem artykułu jest analiza agroturystycznych działań rolników w województwie zachodniopomorskim w celu uzyskania dodatkowego dochodu oraz motywów osobistych i warunków startu ze swoją działalnością. W badaniach postanowiono zanalizować jakie czynniki były najistotniejsze przy podejmowaniu działalności agroturystycznej i jak rolnicy oceniają prowadzenie tego typu działalności pod kątem dochodowości. Badania przeprowadzono w województwie zachodniopomorskim w 2014 r. na grupie 415 ankietowanych – rolników zajmujących się działalnością agroturystyczną. Badania zrealizowano w ramach projektu badawczego – statutowego w Zakładzie Ekonomii Środowiska Wydziału Ekonomicznego ZUT w Szczecinie.

1. Rezultaty badań

Wraz z rozwojem agroturystyki w Polsce, rosną również wymagania turystów. Agroturystyka jest adresowana do ludzi z dużych aglomeracji miejskich, dla których bliski kontakt z rodziną rolniczą, możliwość poznania jej historii i zwyczajów, bezpośrednie rozmowy oraz gościnna atmosfera domu, w którym są traktowani jak członkowie rodziny są często ważniejsze niż pobyt w luksusowym hotelu. Aby tak się stało, właściciele gospodarstw agroturystycznych, poza predyspozycjami osobowymi, powinni stale podnosić swoje kwalifikacje. Pozytywnym zjawiskiem wśród właścicieli badanych obiektów było dostrzeganie potrzeby doskonalenia się, rozwijania swoich zdolności. W wielu gospodarstwach rolnych istnieją zasoby, które mogą być wykorzystane do rozwijania działalności agroturystycznej. Potrzebne są tylko chęci i zdolności do kierowania gospodarstwem. Te zdolności można łatwo ujawnić poprzez podnoszenie swoich kwalifikacji. Zdecydowana większość respondentów (73,7%) przygotowywała się do przejścia nowej formy gospodarowania, uczęszczając na kursy. Największą popularnością cieszyły się szkolenia organizowane przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego (36,8%), kursy agroturystyczne (26,3%) oraz kursy małej przedsiębiorczości (10,5%). Respondenci uczęszczali również na kursy gastronomiczne i ogrodnicze (po 5,3% odpowiedzi). Część badanych, dla sprawnego funkcjonowania swojego gospodarstwa agroturystycznego ukończyła studia wyższe o specjalności agroturystyka (tab. 1).

Tabela 1

Wzorce do zajęcia się działalnością agroturystyczną

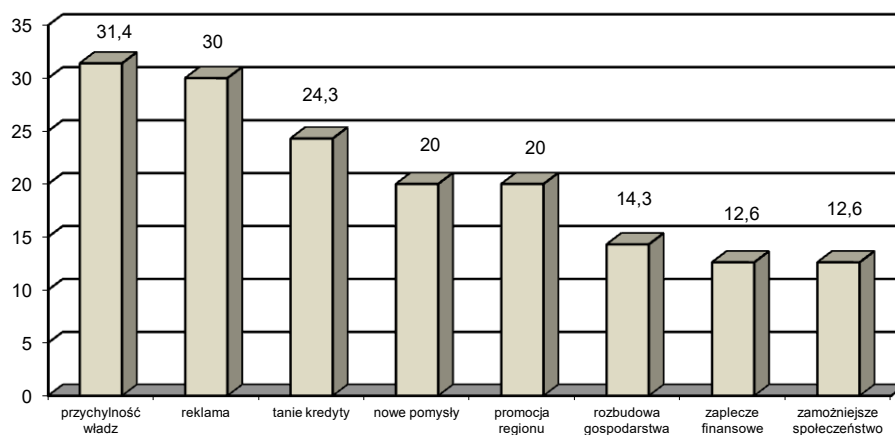
Wyszczególnienie	% respondentów	% odpowiedzi
Literatura fachowa	0,0	–
Czasopisma fachowe	5,3	–
Kursy ODR	36,8	41,2
Kursy małej przedsiębiorczości	10,5	11,8
Kursy agroturystyczne	26,3	29,4
Kursy ogrodnicze	5,3	5,9
Kursy gastronomiczne	5,3	5,9
Studia z agroturystyki	5,3	5,9
Praktyka w gospodarstwach agroturystycznych	5,3	–
Samodzielnie	15,8	50,0
Obserwacja osób pracujących w agroturystyce	5,3	16,7
Z gminy	5,3	16,7
Wczasy w gospodarstwach za granicą	5,3	16,7

Źródło: badania własne.

Posiadanie innowacyjnego produktu, oferowanie nowych usług zawsze wpływa na sposób działania przedsiębiorstwa. Żeby jednak taki produkt właściwie, umiejętnie wprowadzić trzeba mieć ku temu predyspozycje. To właśnie cechy osobowe kwaterodawców, przyczyniają się w dużej mierze do prawidłowego funkcjonowania przedsięwzięcia agroturystycznego.

Produkt agroturystyczny tworzą ludzie i funkcjonuje on dobrze wtedy, gdy prowadzony przez osoby, które nadają się do prowadzenia tego rodzaju działalności. W opinii niemal połowy respondentów (42,9%) przedsiębiorczość u rolników objawia się przede wszystkim dużą pracowitością. Niemal 1/3 badanych stwierdziła, że kluczem do zdobycia sukcesu jest wytrwałość w dążeniu do celu. Ponad 1/4 ankietowanych uważa, że poprzez zdobywanie dodatkowych kwalifikacji stają się bardziej przedsiębiorczy. Ponad połowa kwaterodawców podzieliła głosy po 20% między znajomość rynku, dobrą organizację i umiejętnie podejmowanie ryzyka. Przedsiębiorczość rolników wyraża się poprzez operatywność oraz stosowanie nowych technologii, odejście od działalności typowo rolniczej. Zdaniem 21,4% uczestników badań również dostosowanie się do istniejących warunków, szukanie rynków zbytu, przemyślane inwestycje to cechy przedsiębiorcy.

Podjmując jakąkolwiek działalność gospodarczą trzeba się liczyć z szeregiem przeszkód, które można napotkać zarówno w początkowym i w późniejszym okresie prowadzenia działalności. Wyrażając swoje opinie na temat elementów decydujących o usprawnieniu prowadzenia usług turystycznych na wsi, prawie 1/3 respondentów (31,4%) uznała, iż głównym czynnikiem pomagającym w rozpoczęciu działalności jest przychylność władz lokalnych. Kolejnym elementem, zdaniem blisko 1/3 ankietowanych jest dobra reklama. Uzyskanie tanich kredytów było życzeniem 24,3% respondentów, natomiast 40% badanych uważa, że sprawniejsze funkcjonowanie gospodarstwa to zasługa nowych pomysłów i promocji regionu. W opinii prawie 40% ankietowanych do usprawnienia działalności potrzebne są: zaplecze finansowe, zamożniejsze społeczeństwo oraz rozbudowa gospodarstwa (rys. 1).

Rysunek 1. Czynniki umożliwiające sprawne prowadzenie działalności agroturystycznej
Źródło: badania własne.

Z danych podawanych przez Sawickiego i Mazurek-Kusiak wynika, iż rolnicy najczęściej wymieniali takie czynniki utrudniające rozwój turystyki na wsi jak (Sawicki, Mazurek-Kusiak 2010):

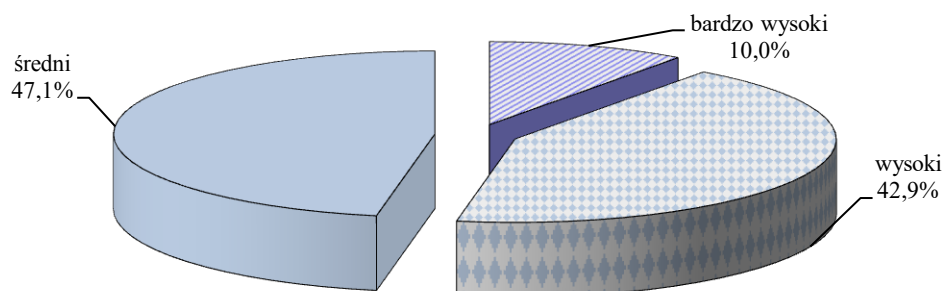
- brak zasobów finansowych i trudno osiągalne dla rolników kredyty;
- niewystarczający poziom infrastruktury technicznej;
- niezadowalający stan sanitarny miejscowości i gospodarstw;
- małe wsparcie agroturystyki przez lokalne władze samorządowe;
- brak promocji walorów wsi (produktów, usług, atrakcyjności terenów wiejskich).

Analizując opinie właścicieli badanych gospodarstw, można wywnioskować, że w zmaganiach z trudnościami w rozwoju, kwaterodawcom powinny pomagać władze lokalne. W istocie rozwój agroturystyki przyczynia się również do poprawy ogólnego stanu gminy. Wynika to z faktu, że turyści przyjeżdżający do gospodarstw agroturystycznych chętnie zwiedzają okolice, pobliskie muzea i ośrodki kultury, zaopatrują się w żywność w pobliskich sklepikach, kupują pamiątki, a co za tym idzie, ułatwiają i poprawiają rozwój drobnych, lokalnych przedsiębiorstw.

W badanej grupie kwaterodawców zwraca uwagę ich przekonanie, że głównymi wyznacznikami rozwoju agroturystyki jest zapewnienie wysokiej jakości świadczonych usług oraz odpowiedniego standardu baz turystycznych. Zdaniem niemal połowy uczestników badań (47,1%) standard pomieszczeń wynajmowanych gościom jest średni. Kwatery o bardzo wysokiej jakości oferuje

swoim gościom 10,0% gospodarzy, a 42,9% uważa, że ich pomieszczenia charakteryzują się wysokim standardem (rys. 2).

Wszystkie badane gospodarstwa starały się dostosować do wymogów gości poprzez oferowanie swoim przyjezdnym łazienki, kuchni lub aneksu kuchennego, salonu z kominkiem oraz szeregu urządzeń świadczących o standardzie wynajmowanych pomieszczeń między innymi: dostęp do lodówki, pralki, telewizora.

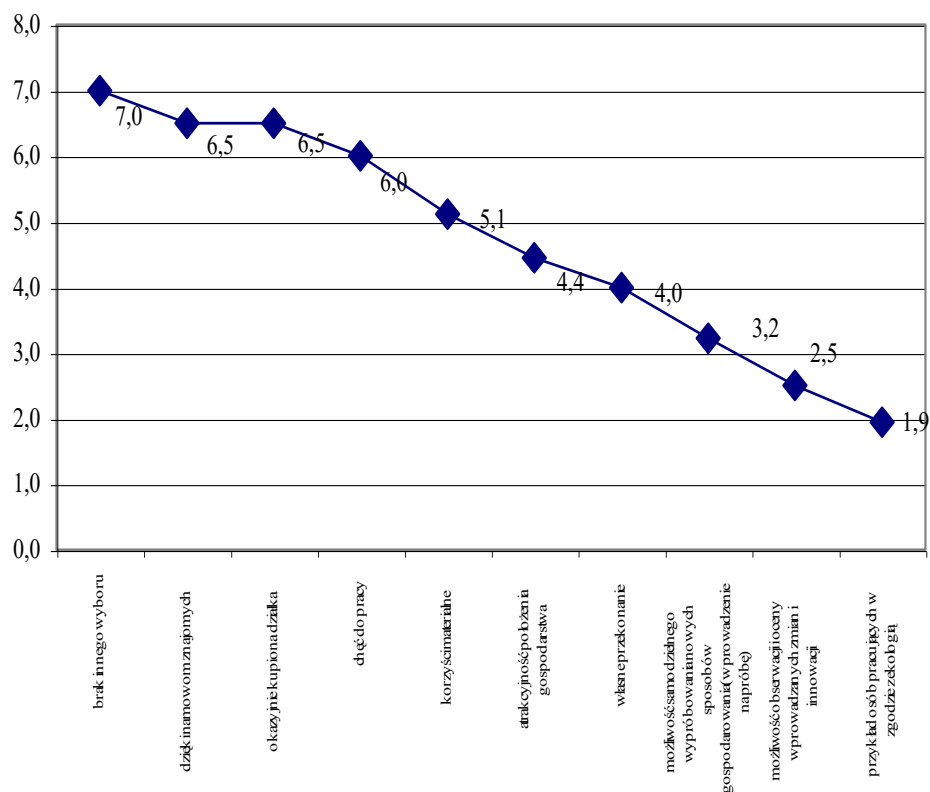

Rysunek 2. Standard wynajmowanych pomieszczeń w opinii właścicieli gospodarstw agroturystycznych

Źródło: badania własne.

Wyniki tych badań pokrywają się z opinią Młynarczyka i Sobotki (2011), który uważa, że czynnikiem decydującym o jakości wypoczynku w gospodarstwie agroturystycznym jest odpowiednie wyposażenie obiektów oraz szeroki zakres usług związanych z pobytem turystów.

Z przeprowadzonych badań wynika, że zdecydowana większość rolników stwierdziła, że głównym powodem, który skłonił ich do podjęcia działalności agroturystycznej był brak innego wyboru (7 punktów w skali 1–8) (rys. 3). Na drugim miejscu badani wymienili okazjnie kupioną działkę (6,5 pkt). Równorzędne miejsce zajęły namowy znajomych (6,5), którzy zasugerowali zajęcie się usługami turystycznymi. Chęć do pracy uplasowała się na następnej pozycji (6,0 pkt) Nie bez znaczenia dla respondentów stanowiły korzyści materialne (5,1 pkt). Dalej właściciele wymieniali jako ważne czynniki, które skłoniły ich do podjęcia działalności agroturystycznej atrakcyjne położenia gospodarstwa (4,4 pkt), własne przekonanie, (4,0 pkt), możliwość samodzielnego wypróbowania nowych technologii (3,2 pkt). Najmniejsze znaczenie miał przykład osób pracujących w zgodzie z ekologią – 1,9 pkt.

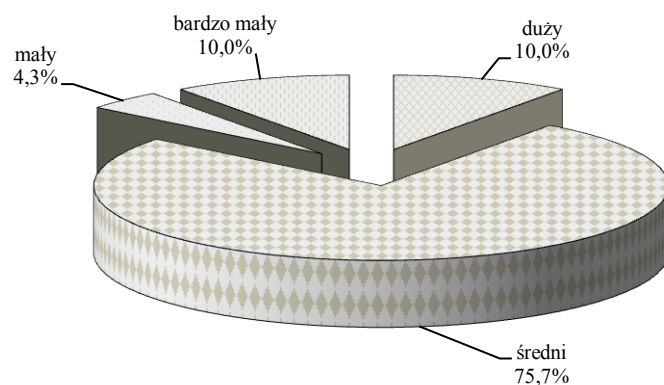
Rysunek 3. Najważniejsze czynniki decydujące o podjęciu działalności agroturystycznej
Źródło: badania własne.

Uzyskane wyniki badań porównano z wynikami innych autorów. Czynniki skłaniające rolników do zajęcia się tą działalnością w badaniach Mickiewicza i Życha (2013) kształtowały się następująco:

- względy ekonomiczne (ponad 70%),
- chęć wykorzystywania wolnych pomieszczeń (ok. 15%),
- atrakcyjne położenie gospodarstwa (13,5%).

Porównując te wyniki daje się zauważyć, że właściciele badanych gospodarstw agroturystycznych w mniejszym stopniu niż respondenci z badań z 2013 r. zainteresowani byli względami ekonomicznymi. Podjęli się oni tego przedsięwzięcia głównie, dlatego, iż w ich otoczeniu nie znaleźli możliwości innego sposobu zarobkowania. Wynika z tego, że szukają oni jakichkolwiek źródeł do-

chodów, które zaspokoją ich oczekiwania, ale przede wszystkim zaspokoją podstawowe potrzeby.

Rysunek 4. Dochodowość z turystyki w analizowanych gospodarstwach rolnych

Źródło: badania własne.

W małych gospodarstwach dochody z działalności agroturystycznej znaczenie przewyższają dochody z produkcji rolniczej. Stąd też tak duże zainteresowanie się tą działalnością wynika z trudnej sytuacji finansowej. Rolnicy coraz częściej oddają swoje grunty pod dzierżawę na cele rekreacyjne, odchodzą od produkcji typowo rolniczej, gdyż widzą w tego typu działalności większe korzyści finansowe niż prowadząc gospodarstwo rolne. W tej sytuacji rozwój agroturystyki jest szansą dla wielu gospodarstw rolnych. Jest także szansą dla wsi i gmin. Stwarza ona bowiem nowe możliwości użytkowania przestrzeni wiejskiej, zabudowań rolniczych, lokalnej infrastruktury. W strukturze dochodowej całego gospodarstwa, ponad 3/4 respondentów (75,7%) oceniło swój udział dochodów z funkcjonowania agroturystyki, jako średni. W małym stopniu zwiększyła się opłacalność u 14,3% ankietowanych, z czego 10,0% badanych odpowiedziało, że dochodowość jest bardzo mała. Ten sam odsetek respondentów jest usatysfakcjonowany z funkcjonowania przedsiębiorstwa agroturystycznego i dochodu jakie ono przynosi (rys. 4).

Podsumowanie i wnioski

Z badań wynika, że analizując dochody w badanych gospodarstwach można zauważyć, że w większości przyjmowanie turystów przestaje być dodatkowym, a staje się głównym źródłem utrzymania rolnika i jego rodziny.

Przewiduje się, że w najbliższym 5-leciu liczba osób zajmująca się usługami turystycznymi na wsi nadal będzie rosła i stanowić będzie około 10% gospodarstw domowych na wsi, przy czym zdecydowanie wzrośnie liczba gospodarstw agroturystycznych prowadzonych przez rolników. Jeżeli uwzględnimy tendencje zmniejszania się liczby gospodarstw rolnych, to w najbliższej przyszłości liczba rolników zajmujących się agroturystyką wyniesie 15–20%. W związku z poprawą stopy życiowej potencjalnych klientów wzrośnie rentowność gospodarstw agroturystycznych.

W wyniku przeprowadzonych badań można wyciągnąć następujące wnioski:

1. Powodzenie każdego przedsięwzięcia, w tym również działalności agroturystycznej wiąże się ze stałym pozyskiwaniem informacji i poszerzaniem posiadanej wiedzy. Respondenci przede wszystkim zainteresowani byli wiedzą na temat innowacji w turystyce. Na kolejnych miejscach ankietowani umieszczali informacje o środkach unijnych, sposobach promocji czy korzystnych kredytach. Właściciele gospodarstw agroturystycznych, do najczęściej wykorzystywanych źródeł informacji należały masmedia, wydawnictwa organizacji ekologicznych oraz publikacje naukowe. Zdecydowana większość ankietowanych uczęszczała na kursy agroturystyczną organizowane przez ODR-y oraz kursy małej przedsiębiorczości. Powodzeniem cieszyły się również szkolenia z zakresu gastronomii i ogrodnictwa. Specjalistyczną wiedzę uzyskiwano również dzięki praktykom odbywanym w innych gospodarstwach agroturystycznych.
2. Właściciele gospodarstw agroturystycznych wskazywali na szereg barier w funkcjonowaniu ich przedsięwzięć. Z danych WODR wynika, że do najczęściej spotykanych należą: niewystarczający poziom infrastruktury technicznej, niezadawalający stan sanitarny miejscowości i gospodarstw, małe wsparcie agroturystyki przez lokalne władze samorządowe oraz brak promocji walorów wsi. Respondenci uznali jednocześnie, że istnieje szereg czynników wspomagających rozwój agroturystyki. Zaliczyli do nich przede wszystkim przychyłność władz lokalnych, reklamę, tanie kredyty.

Kolejne postulaty dotyczyły takich zagadnień, jak zaplecze finansowe, zamożniejsze społeczeństwo oraz rozbudowa gospodarstwa.

3. W trakcie prowadzenia badań, stwierdzono, że w niektórych wypadkach dochody z działalności agroturystycznej znaczenie przewyższają dochody z produkcji rolniczej. Ponad 1/4 ankietowanych stwierdziła, że rentowność ich gospodarstw zwiększyła się w dużym stopniu dzięki działalności agroturystycznej.

Bibliografia

- Chyc K., *Agroturystyka*. Wybrane aspekty, Alma Mer, Warszawa 2014.
- Mickiewicz B., Żych A., *Turystyka wiejska jako ważny element rozwoju zrównoważonego „gmin naturalnych” położonych na obszarze Zielonych Płuc Polski*, Stowarzyszenie Naukowe Instytut Gospodarki i Rynku, Szczecin 2013.
- Samel A., *Stan rozwoju turystyki wiejskiej w województwie zachodniopomorskim w 2008 roku*, w: *Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju turystyki wiejskiej*, red. I. Sikorska-Wolak, SGGW Warszawa 2008.
- Sawicki B., Mazurek-Kusiak A., *Agroturystyka w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego, Lublin 2010.
- Sobotka S., Młynarczyk K., *Rozwój turystyki w Polsce w okresie transformacji ustrojowej*, „Geografia w szkole”. Olsztyn 2011, nr 1.
- Strategia rozwoju turystyki w województwie zachodniopomorskim do 2015 roku*, Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2010.

Agritourism as an additional source of income for farmers of West Pomeranian Province – selected results of own studies

Summary

The article analyzes the agritourism activities of farmers in Western Pomerania in order to obtain additional income, and knowledge of personal motives and conditions for the start of their business. In studies there was decided to analyze which factors were the most important for creation of agritourism and how farmers evaluate that type of activity in terms of profitability. The studies were made in Western Pomerania in 2014 on group of 415 respondents – farmers engaged in agrotourism activities. The research shows that in some cases, income from agritourism activity are bigger than income from agricultural production. More than 1/4 respondents declared that the profitability of their farms increased a lot due to agritourism activity.

Translated by: *Bartosz Mickiewicz*